

JOAN LUYKEN'S

JONGELINGSJAREN EN ZIJNE DUYTSE LIER.

EENE BIOGRAPHISCH-LITTERARISCHE STUDIE,

DOOR

H. ITALIE.

I.

ET mag met recht onze bevreemding wekken, dat er over het leven van JOAN LUYKEN nog zooveel duisters verspreid ligt. We hadden mogen verwachten, dat zijne tijdgenooten alle merkwaardige bijzonderheden uit het leven van dien genialen etser en niet onverdienstelijken dichter nauwkeurig voor de nakomelingschap zouden hebben te boek gesteld. Doch behalve het „*Levensverhaal*”, geplaatst bij zijne naar het lijk geteekende afbeelding in het werk: „*De Schriftuurlijke Geschiedenissen van het O. en N. Verbond*,” Amst. 1712 en het gelijk-luidende „*Kort Verhael van het leven en sterven enz.*” voorkomende in LUYKENS laatste werk: „*'s Menschen Begin, Midden en Einde*”, dat in hetzelfde jaar na LUYKENS dood uitkwam, is ons niets van dien aard overgebleven. En dit weinige laat ons daarenboven nog onbevredigd. Immers — en hier heb ik het oog op het „*Kort Verhael*” — was het den schrijver blijkbaar meer te doen, om eene apotheose van LUYKENS buitengewone

vroomheid in de tweede periode van diens leven, dan wel eene eigenlijke levensbeschrijving te leveren. Daarom verwijlt hij met voorliefde bij de vrome gezegden van zijn held, bovenal bij de woorden door dezen op zijn sterfbed geuit, doch stapt hij met luchtige schreden heen over L.'s eerste levensperiode, d. w. z. tot aan diens 26^e jaar. En van het weinige, dat hij ons uit deze periode bericht, is, zooals ik nader aantoonen zal, de juistheid niet boven twijfel verheven.

Echter is dit bevreemdend verschijnsel gemakkelijk te verklaren. Na zijn 26^e levensjaar toch verdiepte LUYKEN zich zoozeer in piëtistische dweperijen, dat hij zich bijna ganschelijk aan het openbare leven onttrok en niet meer arbeidde, dan voor zijn bestaan hoogst noodzakelijk was. Zodoende bleef wel is waar zijn *naam* voortleven, doch werd zijn *persoon*, als der wereld afgestorven, van lieverlede vergeten. En dit was het juist, wat LUYKEN wenschte, zoodat zijne vrienden geheel in zijn geest handelden, toen ze over hem bij zijn leven een zedig stilzwijgen bewaarden en na zijn dood zijn persoon in zijne piëteit deden opgaan.

Toch zijn er uit LUYKENS leven enkele feiten, niet in het „*Kort Verhael*” voorkomende, langs anderen weg bij het nageslacht in herinnering gebleven, en wel deels door mondelinge overlevering, deels door opteekening. Bij deze laatste herinner ik aan de biographische schets voor den derden druk der „*Duytse Lier*”, verschenen 1729; voorts aan de artikelen over onzen held in WAGENAARS „*Geschiedenis van Amsterdam*”, in de „*Levens van beroemde Mannen en Vrouwen*”, in de biographische Woordenboeken van VAN HOOGBRATEN, KOK, e. a. en, voor zoover onze eeuw betreft, aan de „*Levens der Kunstenaars en Schilders*” van IMMERZEEL en van KRAMM; vervolgens aan de artikelen over LUYKEN in de werken over Nederlandsche Letterkunde; eindelijk aan de monographiën over L., waarvan er, voor zoover mij bewust, slechts drie bestaan, t. w. die van Mr. P. MABÉ Jr. in het tijdschrift „*Mnemosyne*”, jaargang 1829; die van D. H. WILDSCHUT 1830 en die van ALB. STEENBERGEN in de „*Vaderlandsche Letteroefeningen*”, jaarg. 1875. Hierbij kan men nog voegen de „*Inleiding*” van VAN VLOTEN op de uitgave der „*Duytse Lier*” 1860.¹⁾

Het ligt geenszins in mijne bedoeling, over de meerdere of mindere waarde dezer bronnen, noch in hoeverre de eene haren inhoud aan de andere heeft ontleend, in bijzonderheden te treden. Genoeg zij het te vermelden, dat zij allen te zamen niet zooveel geven als noodig is, om alle vragen, die aangaande LUYKENS leven bij ons mochten oprijzen, ook maar eenigszins voldoende te kunnen beantwoorden. Dit neemt niet weg, dat het artikel „*Luyken*” in KRAMM's „*Leven der Schilders etc.*” en vooral de uitmuntende monographie van den Heer STEENBERGEN van bijzonder veel studie aangaande L.'s leven en werken getuigen en dan ook heel wat licht daarover hebben verspreid.

¹⁾ Eene volledige opsomming van de litteratuur over LUYKEN vindt men in VAN DER AA, *Biograph. Woordenb.* v. LUYKEN (JAN).

Desniettemin blijft er — ik zeide het reeds in den aanhef — nog veel duisters. Dit bracht mij op het denkbeeld, na te sporen, of er nog onuitgegeven bescheiden bestaan, die hier het gewenschte licht zouden kunnen ontsteken. Te dien einde wendde ik mij tot den Heer J. PH. VAN DER KELLEN, directeur van 's Rijks Prenten-Kabinet te Amsterdam, van wien het mij bekend was, dat hij reeds jaren lang aan het bijeenverzamen is van alle prenten van LUYKEN en van hetgeen op dezen betrekking heeft. Hij was niet slechts bereid mij persoonlijk zooveel mogelijk inlichtingen te verschaffen, maar stond mij tevens tijdelijk ten gebruike af eenige min bekende schriftelijke bescheiden aangaande L. en *last but not least* den *eersten druk* van diens *eersten* dichtbundel, de zoogenaamde „*Duytse Lier*.”

Van dezen druk¹⁾ — zoo verhaalde mij de Heer VAN DER KELLEN — bestaan er, voor zoover bekend, behalve het hier bedoelde, slechts twee exemplaren, die in zijn bezit zijn.

De kennismaking met dien *eersten druk* was mij vooral daarom bijzonder aangenaam, omdat ik hoopte door het opletten bestudeeren van de *Duytse Lier*, die m. i. nog niet genoeg is gewaardeerd als bron voor de kennis van LUYKENS jongelingsjaren, wat meer licht over de laatste te kunnen verspreiden. Wel bezat ik reeds de straks genoemde uitgaaf, door VAN VLOTEN bezorgd, doch die is verre van nauwkeurig en volledig. Maar toen ik de resultaten van die studie met de schriftelijke bescheiden, door mij reeds genoemd, ter eenre, en met de van elders bekende biographische bijzonderheden ter andere zijde vergeleek, stuitte ik op verschillende zwarigheden, die ik getracht heb op mijne wijze uit den weg te ruimen. Of en in hoeverre mij dit is gelukt, laat ik gaarne over aan het oordeel van hen, die daartoe bevoegd zijn, en dit uit te lokken is de reden, dat ik mijn arbeid openbaarheid geef.

Bovendien wenschte ik ook op enkele bijzonderheden te wijzen, waarop door anderen niet of niet genoeg is gelet, of die niet te hunner kennis gekomen zijn, om ten slotte eenige critische beschouwingen te geven aangaande de „*Duytse Lier*”, het beste, wat LUYKEN op dichterlijk gebied geleverd heeft, en waarover m. i. nog niet genoeg is gezegd.

II.

Volgens het „*Kort Verhael*” werd onze dichter den 16 April 1649 te Amsterdam geboren. Met deze opgaaf komen alle latere biografen overeen.

Minder eenstemmigheid heerscht er echter in de wijze, waarop zijn doopnaam geschreven wordt. Zijn eigenlijke naam was JOAN, zooals hij voorkomt op het titelblad en onder de opdracht van de eerste uitgaaf der „*Duytse Lier*” in 1671, alsmede op een autograaf, waarop ik nader de aandacht hoop te vestigen. Daarentegen komt op den

1) Van dezen bestaat één druk maar met twee verschillende adressen

titel en in de opdracht van „*s Menschen Begin, Midden en Einde*” de naam JOANNES voor. Ik vermoed, dat de Bijbelsche reuk van dien naam onzen dichter heeft bewogen, na zijne bekeering, waarover nader, zijn doopnaam daarmede te verwisselen. In plaats van JOANNES teekende hij zich ook wel JOHANNES.

Meer algemeen en in overeenstemming met de latere schrijfwijze is hij bekend onder den naam van JAN. Hetzelfde geldt van zijn familienaam, die oorspronkelijk LUYKEN of wel LUYCKEN, later in LUIKEN werd veranderd.

Zijne ouders heetten CASPAR LUYKEN en HESTER CORES en behoorden beiden tot de Remonstrantsche gemeente. Dit laatste blijkt hieruit, dat zij hun zoon MICHEL, een ouderen broeder van JAN, in de Remonstrantsche Kerk lieten doopen en wel den 18 November 1646, gelijk in het Doopboek dier Gemeente te Amsterdam vermeld staat.¹⁾

CASPAR was schoolmeester en woonde in eene van de zijstraten der Haarlemsche straat te Amsterdam. Hij trad ook als schrijver op en gaf een stichtelijk werkje, in het licht, getiteld: „*Onfeylbare Regel van Winste zonder Verlies*”,²⁾ aan hetwelk menige herdruk te beurt viel.

Van de godsdienstige richting des schrijvers zegt de Heer STEENBERGEN: „Het leerstuk van verwerping en uitverkiezing stond niet hoog bij hem aangeschreven, zeer hoog daarentegen — een wandel naar het Evangelie, opgevat in zijn meest rigoristischen zin en gelijk het gepredikt werd door zijne vrienden PETRUS SERARIUS en ABRAHAM GALENUS, in hun bedehuis op het Rokin”.³⁾ De oude LUYKEN was, zooals zijn eigen zoon JOAN getuigt, „*een man die*

*De vreeze Gods hiel[d] voor zijn deel,
En wandelde den Hemel nader.”*⁴⁾

Zijne echtgenoot, HESTER CORES, was eene „deugdzame” vrouw, die zich door „een stillen geest” onderscheidde. Dit laatste hebben wij volgens 1 Tim. 2 : 12 en 1 Petr. 3 : 4 vlg. zoo te verstaan, dat zij een meegaand, onderworpen karakter bezat.

Dat ouders van eene dergelijke gezindheid hunnen zoon eene godsdienstige opvoeding gaven, spreekt wel van zelf. Hoe echter overigens de eerste opleiding van den jeugdigen JOAN is geweest, kunnen wij slechts gissen en dan mogen we veilig aannemen, dat de vader, die in staat was, zelf als schrijver op te treden, het zijnen zoon niet aan degelijk onderwijs zal hebben laten ontbreken, te meer omdat hem reeds vroeg diens

¹⁾ Hiermede wordt de veronderstelling van den Heer STEENBERGEN, als zoude JOAN *eenige* zoon zijn geweest, weerlegd.

²⁾ Het doel van dit werkje was niet om te leeren hoe men aardschen rijkdom verwerft, maar hoe men zich schatten in den hemel vergaart.

³⁾ *Vaderlandsche Letteroefeningen* 1875, blz. 646.

⁴⁾ Opdracht van „*s Menschen Begin, Midden en Einde*.”

goede aanleg zal zijn in het oog gevallen. Toen dan ook later de dichtgeest vaardig werd over JOAN, toonde deze niet slechts zijne schooljaren wel besteed te hebben, maar ook — en zijne gedichten zijn daar, om het te bewijzen — dat hij de goede dichters zijner eeuw had bestudeerd.

Nadat de schooljaren om waren zou JOAN tot schilder worden opgeleid, waartoe zijne ouders hem bij MARTINUS ZAAGMOLEN in de leer deden.¹⁾ Weldra echter verwisselde hij het penseel voor de teekenstift en etsnaald en wist beide zoo meesterlijk te hanteeren, dat zijne vele en velerhande scheppingen op het gebied van teeken- en etskunst eene bijna ongeëvenaarde hoogte bereikten. Die scheppingen, waardoor zijn naam eene algemeene vermaardheid verwierf, zijn voor het nageslacht in tal van werken bewaard gebleven.²⁾ Daarentegen schijnt er van de door hem vervaardigde schilderijen nog slechts ééne overgebleven te zijn.³⁾

Ook in eene andere dan de hier beschrevene richting zou zich het talent van den jongen kunstenaar openbaren. Het bleek hem spoedig, dat het dichtvuur in hem blaakte. Gretig nam hij toen de lier ter hand. We zullen weldra vernemen, van welken aard de tonen waren, die hij er aan wist te ontlokken.

Bij al den ijver, waarmede LUYKEN zich aan de kunst wijdde, vergat hij geenszins de wereldsche vermaken. Dit was wel is waar in strijd met de piëtistische beginselen, waarin hij was opgevoed, doch, even als meer pleegt te geschieden, ging ook bij onzen JOAN de natuur boven de leer. „De levenslustige, geestige, rijkbegaafde jongeling, een geboren dichter, een geboren kunstenaar, vond niets wat hem aantrok op het dorre en bloemlooze pad van het ascetisme”,⁴⁾ door zijne ouders met zooveel voorliefde bewandeld. In gezelschap zijner kameraden, lustige broeders als hij, sleet hij menig genoeglijk uurtje onder het drinken van

„Een kroes vol wijn
Geswollen aan den Rijn”⁵⁾.

Daarbij was hij een vurig aanbiddend der schoone kunne. Dit blijkt voldoende uit de minnezangen, aan haar gewijd en waaronder er zijn, die door bevoegde kunstrechters als uitnemend geslaagd worden beschouwd.

De liefdevlam, waardoor zijn hart in gloed werd gezet, zag hij zoo gaarne overslaan

1) Inleiding op den 3den druk der *Duytse Lier*.

2) Wie over de menigvuldigheid en de waarde van LUYKEN's kunstwerken bijzonderheden verlangt te vernemen, verwijs ik naar het werk van KRAMM en de studie van ALB. STEENBERGEN.

3) De bedoelde schilderij, voorstellende een eenvoudig binnenvertrek, waarin de moeder (?) des schilders eenig vaterwerk zit te maken, bevindt zich thans in het bezit van Jhr. J. P. SIX VAN HILLEGOM te Amsterdam. KRAMM a. p. IV 1022.

4) STEENBERGEN t. a. p., blz. 647.

5) *Duytse Lier*, blz. 26.

tot de Amsterdamsche schoonen. In levendige bewoordingen prijst hij haar de liefde, bepaaldelijk het huwelijk aan: „*Filiana*” — dus roept hij eene der Amstelnimfjes toe —

*„Filiana, konje 't minnen,
Hadje 't lekker eens gesmaakt
Ik wed je wierd in de blanke krop geblaakt
Van een vuurtje dat vinnig raakt.¹⁾”*

Op de bruiloft van zijn vriend W. VAN DER KEEREN zingt hij „de Juffrouws” toe:

*Laat af, o Bloempjes van het Y,
De schoonste bloem van uwe jeugt te spillen;
Stapt met uw willen
In de zoete lij;
Wie liefde schuwet, is door de waan bedrogen²⁾*

Soms is zijne pleitrede voor de liefde niet van platheid vrij, zooals het volgende voorbeeld toont:

*Laura laat het pratte[n] varen,
't Is wel waar gij zijt heel schoon,
Maar gij zult na 't welig paren
(Ik Sweer 't u bij mijn vaders zoon)
Noch schoonder staan.
Noch schoonder pronkt de boom met vruchten,
Als alleen met groene blaen.
Waarom lang alleen geslapen?³⁾*

Dat echter de Amstelnimfjes, ondanks de verleidelijke lokstem van hun dichterlijken stadgenoot, zich niet onmiddellijk op genade of ongenade in Amors armen wierpen, blijkt uit menige verzuchting, die we LUYKEN hooren slaken. Het schijnt zelfs, dat meer dan ééne bestorming, door hem op hare harten gewaagd, dapperlijk werd afgeslagen, en dat zoovele nederlagen onzen held wel eens wrevelig maakten, wie zal hem daarover hard vallen? Echter kunnen we geenszins onze goedkeuring hechten aan de weinig ridderlijke wijze, waarop hij aan zijn wrevel lucht geeft:

*Als ik bemin, als ik bemint een schoone,
Ik buig mij neer, en bie mijn diensten aan:
Maar zo zij mij geen gunsten wil betoone[n],
En lange een tijd laat zonder weermin gaan,
Ik scheid'er van, ik laatze, ik spoel die minne,
Ik spoel die smart,
Slechts rustig van het hart,
Met een kroes vol wijn,
Gestwollen aan den Rijn.⁴⁾*

¹⁾ D. L., blz. 42.

²⁾ D. L., blz. 47.

³⁾ D. L., blz. 45.

⁴⁾ D. L., blz. 26.

Na den vluchtigen blik, door ons op LUYKENS jeugd geworpen, komen we tot de belangrijke vraag, hoe wij over zijn karakter en zedelijk gedrag te oordeelen hebben. En die vraag is niet gemakkelijk te beantwoorden. Want terwijl over het eerste punt de overlevering zwijgt, biedt zij ons aangaande het tweede punt opmerkelijke tegenstrijdigheden. Immers letten we op het getuigenis in het meergemelde „*Kort Verhael*”, zoo verschijnt ons de jeugd van JOAN in een gansch niet rooskleurig licht. Daar toch lezen wij, dat onze dichter, toen hij 26 jaar oud en „de Heere op eene krachtdadige wijze aan zijn harte verschenen” was, „*zijn oud en slecht gezelschap verliet.*” Ook in de voorrede van den derden druk (uitgekomen in 1729) wordt ons, hoewel met minder scherpe kleuren, verhaald, dat LUYKENS „*levensmanier in zijne jeugd vrij wat wild en los*” was. Eindelijk kunnen we hieraan nog toevoegen het getuigenis van hem zelven, wanneer hij zegt:

*Wie was het Schaapje, dat ging dwaalen,
En doolen, buiten spoor en paalen?*

*Ik was het zelf, en ging al verder,
Maar gij, mijn allergeodste Herder,
Hebt mij zoo trouwlijk opgezocht,*

En op uw schouders t'huis gebrocht.¹⁾

Ook in de volgende verzen, geïllustreerd door een plaatje waarop een slapende reiziger door een muilezel langs een afgrond wordt gevoerd, bedoelt m. i. de dichter zich zelven:

*„Ik wandelde op der Hellen mond,
Gelijk een blinde, zonder schrikken,
Terwijl zijn kaaken open stond[en],
Om 't stortend leven in te slikken.
De domme diermensch ging gerust,
De geest vermaakt zich met droomen.²⁾”*
enz.

Met het oog op de hier bijgebrachte weinig vleierende getuigenissen aangaande onzen dichter, mag het opvallend geheeten worden, dat de latere levensbeschrijvers, niet slechts op verre na niet zoo ongunstig over hem oordeelen, maar zelfs hun best doen, hem van de blaam, als ware hij een verachtelijk libertijn geweest, te zuiveren. Dit beter oordeel vindt zijn grond hoofdzakelijk in den inhoud der „*Duytse Lier*”. In dezen dichtbundel uit LUYKENS jeugd wordt wel is waar menige dartele, wellustige toon ver-

¹⁾ *Voncken der Liefde Jesu X*, blz. 39.

²⁾ T. a. p. XLIV, blz. 187.

nomen; toch spreekt daaruit niet zelden een hooge, diepgevoelde ernst; en, wat bovenal niet uit het oog is te verliezen, de dichter waarschuwt herhaaldelijk en met klemmenden nadruk tegen verboden, onkuische min.

„De min is zoet,
En nut en goed
Geen zonden

ALS MEN BLIJFT OP 'S HEMELS GOUDE WETTEN STAAN.”¹⁾

Zoo hooren wij hem uitroepen. En elders zegt hij:

*ó Dat de min zich zelf bespiegelen wou
Aan 's anders schade, aan 's anders naberon[w],
Aan 's anders schande, en los gewenschte trou[w],
En groote elenden,
Men hoorden niet van zooveel bitter leet,
Van zo veel ramps, door losse min gesmeet,
Van zo veel spijs, die 't harte knaagt en eet,²⁾
Enz.*

„Op eene vraag, welke de beste kunst zij”, antwoordt onze dichter:

*„Wellevens-kunst wordt nooit volprezen,
Zij vindt den rechten wijsheids steen,
En strijkt met groote schatten heen:
Haar kracht kan lijf en ziel genezen.
Wie deze kunst recht leeren kan,
Is rijk en een gelukkig man:
Hij is op wijsheids top gerezen,*

*.
Ziehier mijn vriend de allerbeste, (namel. kunst);
Zij is van velen wel begeerd,
Maar weinig wordt zij recht geleerd,
Dat doet de wellust met haar pesten
Maar sla dien vijand uit het veld,
Gelijk een wakker oorlogsheld,
Zoo houdt gij licht wellevens-vesten.³⁾*

Eene enkele maal hooren wij hem den wensch uiten, dat het lot hem in staat mocht stellen, gelijk CATS en WESTERBAEN, „buiten” te kunnen wonen:

*O dat het lot mij zulk een leven gaf!
Mijn zanglust zou veel schooner bloeyen
En met den Wilg aan 't beekjen groeyen.⁴⁾*

Is dit alles de taal van een wellusteling, van een vrijdenker, van iemand, die met „slecht gezelschap” verkeert? Of meenen we niet veeleer de stem te vernemen van het gerijpte verstand, dat van den ernst des levens doordrongen is?

¹⁾ D. L., bl. 29.

²⁾ D. L., blz. 72.

³⁾ D. L., blz. 108.

⁴⁾ D. L., blz. 99.

Nu kan men de bewijskracht van dusdanige uitingen wel ontzenuwen door aan te voeren, dat niet altijd zij, die als zedepredikers optreden, inderdaad zoo zedelijk zijn, als zij het willen doen voorkomen; doch het gaat volstrekt niet aan, een zoodanigen maatstaf aan te leggen bij onzen dichter, die — zooals ik bij de critiek der „*Duytse Lier*” hoop in 't licht te stellen — in zijne gedichten zijn gansche gemoed uitstort.

Eene beschouwing van de vrienden, met wie JOAN omgang had, schenkt, bij de schaarschheid der berichten, die we aangaande hen bezitten, ons geenszins het gewenschte licht. Toch zal het niet ondienstig zijn, ze vluchtig de *revue* te laten passeeren.

De eerste persoon, die ons hier in 't oog valt, is NICOLAAS DE VREE, door LUYKEN zijn „halsvriend” geheeten. Al wat ik van dezen opgeteekend vond is, dat hij schilder was van landschappen, bloemen, enz. en, even als LUYKEN, later een zeer ingetogen en godsdienstig leven leidde. Hij was geboren in 1650.

Een tweede makker van onzen dichter was JACOB ROZENDAAL. Deze was in Pruisen geboren, waar zijn vader vreedzaam op eene landhoeve zijn leven sleet. Maar in een oorlog,¹⁾ die er uitbrak, werd dit vreedzaam verblijf door het vijandelijke vuur in lichterlaaie gezet en bij den schijn daarvan moesten vader en zoon in een „guren en kouden nacht” de vlucht nemen. Zij trokken naar Amsterdam en hier maakte LUYKEN kennis met ROZENDAAL, die, even als JOAN, „naar den Parnassus streefde”. Zij sleten samen menig genoeglijk uurtje en spoelden zich van tijd tot tijd met een hartig glas „Liber (d. i. wijn) de zorgen van het hart.” Vaak — zoo verhaalt ons LUYKEN²⁾ — gingen ze buiten de stad, „niet ver van daar het Y komt bruisen” en daar zetten onze vrienden zich in het riet neder „in gezelschap van de Zanggodin en door niemand dan den Westewind bespied.”

Mij dunkt, we hebben geen reden ons aan deze dichtoefeningen der beide jongelieden te ergeren, evenmin als het genot van den wijn, door hen zoozeer bemind, ons aanleiding geeft, hen van een ongeregeld, laat staan „onzedelijk” leven te verdenken.

Als derde vriend van LUYKEN wijs ik op den „poët” KAREL VERLOVE. Deze gaf in 1686 in het licht: eene „*Uytbreiding over de H. Lofzangen*”, bestaande uit 200 Gezangen. Voorts schreef hij voor het Tooneel: „*De historie der wrede vervolging tegen de Hervormde Christenen in Frankrijk*”, in hetzelfde jaar uitgekomen; eindelijk „*Stephanus, de eerste Christen Bloedgetuige*”, verschenen in 1688.

Omtrent zijn geboortejaar en overige levensomstandigheden heb ik niets opgeteekend gevonden. Te oordeelen echter naar hetgeen hij geschreven heeft, schijnt hij godsdienstig geweest te zijn.

Van belang zou het zijn, te weten te komen, hoe de toenmalige dichters over JOAN oordeelden, alsmede of, en zoo ja, in welke betrekking hij tot hen stond. Het

¹⁾ Welke oorlog hier bedoeld wordt, begrijp ik niet.

²⁾ D. L., blz. 102.

heeft mij echter niet mogen gelukken, dienaangaande iets te weten te komen. Opvallend is het zeker, dat JOAN ANTONIDES VAN DER GOES, aan wien LUYKEN zijne „*Duytse Lier*” opdroeg, zich niet opgewekt heeft gevoeld, de loftrumpet over den dichter en diens werk te steken, te meer, omdat eene „*admiration mutuelle*” tot de karakteristieke eigenaardigheden van de zeventiende-eeuwsche dichterbent behoorde.

Na deze uitweiding kom ik tot de volgende opmerking.

Gaan we van het beginsel uit — en wij kunnen dit zonder bezwaar doen — dat we in LUYKENS dichterlijke ontboezemingen den zuiveren spiegel vinden, waarin we zijn gemoedstoestand en levenswijs kunnen aanschouwen, dan rijst de vraag, waaraan het toe te schrijven is, dat men de jeugd van onzen dichter vroeger zoozeer gebrandmerkt heeft. En dan antwoord ik met MABÉ, WILDSCHUT, e. a., dat JOAN dit zelf heeft uitgelokt. Immers na zijne bekeering, toen hij alles, wat niet in het kader van het strengste piëtisme paste, op het ergst verachtte en verfoeide, zag hij natuurlijk met minachting neder op de dartelheid en aardschgezindheid van zijne jeugd. Bovenal was de „*Duytse Lier*”, die schepping van zijn levenslustig gemoed, hem een doorn in het oog. Daarom moest zij, het mocht kosten wat het wilde, van de aarde verdelgd worden. Bekend is het, hoe de bekeerde dichter alle exemplaren, die hij machtig kon worden, opkocht, in de veronderstelling, dat er zodoende ten slotte ook niet één dier getuigen van de afdwalingen zijner jeugd zou overblijven. Maar hij had buiten den waard, of liever buiten den uitgever gerekend. Deze toch, aangevuurd door den aftrek, die aan zijne uitgave te beurt viel, maakte er geen gewetensbezwaar van, nieuwe oplagen er van ter perse te leggen. Het gevolg was natuurlijk, dat de dichter overstelpt werd met aanbiedingen van exemplaren, tot hem de oogen opengingen over het spel, dat men met hem speelde. Eerst toen staakte hij den verdelgingskrijg.

Wanneer onze gevolgtrekking juist is, dat LUYKENS overdreven piëtisme zelfs de geringste afdwaling zijner jeugd door een zwartkleurig vergrootglas beschouwde, zoodat we derhalve aan zijn eigen oordeel geen waarde moeten hechten, dan blijft ons nog de vraag te beantwoorden, hoe het komt, dat de meergemelde levensbeschrijver, die in onzen held kennelijk een heilige zag, diens jeugd eveneens veroordeelt? Het antwoordt is eenvoudig. Juist de omstandigheid, dat LUYKEN vroeger zoo aardschgezind was, moest de tegenstelling, door zijn later leven daarmede gevormd, te sterker doen uitkomen en den stralenkrans, waarmede men hem omgaf, te helderder doen schitteren. Ook mag het bijbelwoord „dat er alzoo blijdschap zal zijn in den hemel over éenen zondaar, die zich bekeert, meer dan over negen en negentig rechtvaardigen, die de bekeering niet van noode hebben”,¹⁾ hier van invloed zijn geweest, zij het ook ten koste van LUYKENS reputatie.

Dat wij aangaande LUYKENS karakter in zijne jeugd geenerlei overlevering bezitten is reeds blz. 7 door mij gezegd. Wat zijne levensbeschrijvers ons van zijn karakter

¹⁾ Luc. XV : 7.

verhalen, heeft slechts betrekking op den tijd na zijne bekeering. Dat deze op onzen held een machtigen invloed heeft geëfend is zeker, doch het is de vraag, of die invloed een zoodanigen omkeer te weeg kon brengen, dat daardoor alle sporen van het vroegere karakter werden uitgewischt. Mij komt dit niet waarschijnlijk voor. Ik geloof veeleer, dat de kiemen van LUYKENS latere karaktertrekken, als daar zijn: onbaatzuchtigheid, zachtzinnigheid, gemoedelijkheid en verdraagzaamheid, reeds van te voren bij hem aanwezig zijn geweest, ja, hoogst waarschijnlijk reeds vóór zijne bekeering tot ontwikkeling zullen gekomen zijn.

III.

Dat LUYKEN, die den Amstel-nimjes zoo geestdriftig het huwelijk aanpreeft, eindelijk zelf in het fuikje geraakte, laat zich licht denken. En willen we aan het bericht dienaangaande, voorkomende in meergemeld „*Kort Verhaal*”, geloof hechten, dan geschiedde dit reeds op zijn negentiende jaar, derhalve in 1668. Ook in alle latere levensbeschrijvingen van onzen dichter wordt ons hetzelfde verhaald. Evenzoo lezen we overal, dat MARIA DE OUDE, die „vermaard was om haren uitmuntenden zang”, de naam was van LUYKENS tweede ik. Toch is er op de juistheid, zoowel van het eene als van het andere bericht, heel wat af te dingen, zoo zij niet geheel in twijfel getrokken moet worden. Uit eene authentieke acte toch, voorkomende in een Amsterdamsch Pui-inteekenregister ¹⁾ uit LUYKENS tijd, blijkt het, dat deze niet 19 maar ongeveer 23 jaar oud was, toen hij zich in den echt begaf, niet met MARIA DE OUDE, maar met MARIA DE OUDENS. Ik geef hier een letterlijk afschrift van de acte, die door LUYKEN en zijne echtgenoot eigenhandig ondertekend is.

Den 5 Maart 1672

Compareerden als voren JOHANNES LUYKEN van A(msterdam) schilder out 23 Jaar geassist(ee)rt met HESTER CORES sijn moeder woont in de nieuwbbrugsteeg en MARIA DE OUDENS van 's Gravenhage, out 26 Jaar, geassist(ee)rt met woont in de brouwerstraat.

JOAN LUYKEN. MARIA DE OUDENS,

(De gestippelde plaats komt ook op de akte zoo voor.)

Mij dunkt wij zullen wel geenerlei reden hebben, aan het bericht in het „*Kort Verhaal*” meer geloof te schenken dan aan deze acte, welks authenticiteit nog zijdelings bevestigd wordt door het feit, dat den 18 Dec. 1672 „door Ds. BRANDT publyck [is] gedoopt CASPAR 't kint van JAN LUYCKEN en MARIA DE OUDENS.” Hieruit volgt, dat LUYKENS huwelijk reeds na ruim negen maanden met een eerste spruit gezegend werd.

¹⁾ Zie *Oud-Holland* III bl. 227

Trouwens dat CASPAR het *oudste* kind was en in 1672 geboren werd, wordt in alle biographieën vermeld.¹⁾ De doop werd verricht door Ds. BRANDT²⁾.

Behalve door het hier besproken doopbericht wordt de datum, op bovenvermelde acte nog bevestigd door den inhoud der „*Duytse Lier*,” die in 1671 in het licht verscheen. Aan den geest, die in dezen dichtbundel heerscht, ontwaart men al dadelijk, dat de dichter nog ongehuwd is en zijn gemoed frank en vrij voor de „Amstel-nimfjes” uitstort. Men kan wel is waar hiertegen aanvoeren, dat JOAN de gedichten, door hem als vrij gezelschap vervaardigd, wel *na* zijn huwelijk kan hebben uitgegeven. Dat dit echter geenszins het geval is, toont ons de „Opdracht” der „*Duytse Lier*” „aan de Juffrouws”, waar de dichter met den wensch voor den dag komt, dat eene der „vrolijke Amstel-Nimphjes, door [zijne] klagende minnezangen bewogen, [hem] de bloem harer jeugd opoffert.”

Wie in deze woorden eene onkieschheid ziet, vergist zich schromelijk, zooals de op blz. 6 van deze studie aangehaalde verzen, door LUYKEN op de bruiloft van VAN DER KEEREN „aan de Juffrouws” toegezongen, voldoende bewijzen. De dichter heeft er geen andere bedoeling mee, dan de hoop uit te spreken, dat hij door zijne minnezangen eene Amsterdamsche schoone mocht bewegen, hem hart en hand te schenken. Zoo iets zou hij toch *na* zijn huwelijk niet wel hebben kunnen schrijven.

Ook uit de Opdracht der „*Duytse Lier*” aan JOAN ANTONIDES VAN DER GOES is het niet alleen kennelijk, dat LUYKEN bij de uitgave ervan nog ongehuwd was, maar wordt ons ook duidelijk, voor welke maagd zijn hart ontvlamd is. Wij lezen daar: „*Ik zing van Liefde en Min, 't welk UE., DIE MET MIJ IN HET FIERSTE UWER JEUGT ZIJT, niet gans onaangenaam kan zijn. Evenwel zoude ik ten aanzien der geringe uitwerkzels, dit niet durven geloven: indien zeeker een BEVALLIGE JUFFROUW, DOOR HAAR MEER ALS MENSCHELIJKE STEM, daar zij mijn vaarsen mede oppronkten, mij niet verzekert had, enz.*”

De woorden „die met mij in het fierst uwer jeugt zijt” wijzen dunkt me op den ongehuwden staat van LUYKEN en ANTONIDES beide. Trouwens, de laatste was, toen L. zoo schreef, ofschoon twee jaren ouder dan deze, nog ongehuwd.

Als we nu nog weten, dat de „bevallige Juffrouw”, door onzen dichter bedoeld, niemand anders is dan zijne latere echtgenoot „MARIA DE OUDE(NS), die, volgens het „*Kort Verhaal*”, om haren uitmuntenden zang vermaard was, dan kunnen we gerustelijk aannemen, dat LUYKEN niet voor den 5 Maart 1672 is ondertrouwd.

¹⁾ De door niets gemotiveerde meening van IMMERZEEL (*Leven der Kunstenaren en Schilders Amst.* 1843, deel II, blz. 190), als zoude JOAN LUYKEN nooit gehuwd zijn geweest, kan hier niet in aanmerking komen.

²⁾ Bij het afschrift van het doopbericht, waarvan ik den datum van CASPARS doop ontleend heb, staat vermeld, dat het is overgeschreven uit het Doopboek der *Doopsgezinde Gemeente* te Amsterdam. Dit laatste moet bepaald bij vergissing door den afschrijver zijn gesteld in plaats van *Remonstrantsche Gemeente*. Immers Ds. BRANDT, die den doop verrichtte, was niemand anders dan de beroemde schrijver van dien naam; en dat deze tot laatstgenoemde Gemeente behoorde, is algemeen bekend. Bovendien zou de vroegtijdige doop van CASPAR in strijd zijn geweest met de leer der Doopsgezinde Kerk die, gelijk men weet, den kinderdoop verwerpt.

Er komt echter in de „*Duytse Lier*” een versregel voor, die mijn gansche betoog schijnt te vernietigen. In een Verjaringsgedicht ter eere van zijn vriend N. DE VREE, zingt onze dichter:¹⁾

„Viermaal zag ik u verjaren,
Driemaal vlocht ik u een krans
Om uw kruyn en blonde haren;
TOEN NOG VRIJERS, NU AL MANS.”

De laatste regel heeft mij heel wat hoofdbrekens verschaft. Moet — zoo dacht ik — eruit worden opgemaakt, dat JOAN, toen hij deze woorden ter neder schreef, al *gehuwd* was, hoe is dit dan te rijmen met de bovenvermelde, door hem zelven onderteekende acte van ondertrouw? Geene oplossing voor deze tegenstrijdigheid kunnende vinden, legde ik onwillig de „*Duytse Lier*” ter zijde. Later kwam zij mij weer ter hand en begon ik opnieuw over de vraag na te denken. Toen kwam er eene gissing bij mij op, die ik hier, ofschoon aarzelend, ten beste geef, want zij is er verre van af, mij zelven te bevredigen.

Het is mogelijk, dat LUYKEN zijne „*Duytse Lier*” reeds in 1667, onmiddelijk na de uitgave van ANTONIDES’ „*Bellona aan Bant*” voor den druk heeft gereed gemaakt²⁾, doch dat omstandigheden de uitgave tot 1671 hebben belet. De in dien tusschentijd vervaardigde gedichten, ook dat met den regel in kwestie, werden nog in de tiende Afdeeling gevoegd, die dan ook naar verhouding het grootst is, terwijl overigens de *D. L.* met de opdrachten er bij onveranderd bleef. Inmiddels had L. zich door trouwbelofte verbonden, waarom hij zich in zekeren zin als gehuwd man kon beschouwen.

Ik herhaal het, dat de hier gegevene oplossing mij zelven onbevredigend voorkomt en houd mij daarom voor eene betere aanbevolen.

Hiermede heb ik het eerste gedeelte van de taak, die ik mij gesteld heb, geëindigd. Alvorens echter tot het tweede over te gaan, wil ik op eene min bekende bijzonderheid, met betrekking tot LUYKENS latere bekeering, de aandacht vestigen.

Hoe de begrippen door JOAN in zijne jeugd in de huiselijke omgeving opgedaan en de godsdienstige stroomingen, die er toen in het volkrijke Amsterdam heerschten, den dartelen, levenslustigen wereldling in een overernstigen, bedaarden piëtist hebben verkeerd, is reeds door den Heer STEENBERGEN op voortreffelijke wijze geschetst. Hem was echter eene bijzonderheid onbekend, door overlevering ter kennis gekomen van den Heer MABÉ en door dezen onder voorbehoud medegedeeld.³⁾ Zij komt mij belangrijk genoeg voor, haar hier in herinnering te brengen.

¹⁾ *D. L.*, blz. 104.

²⁾ Vgl. boven blz. 14.

³⁾ *T. a. p.*, blz. 9.

Men verhaalt namelijk, dat JOAN LUYKEN, op zekeren avond met eenige vrienden van een partijtje huiswaarts keerende, met hen afspraak, dat zij na een paar dagen weder bij elkander zouden komen. Bij het afscheid nemen zeide toen LUYKEN: „tot weerziens dan, zoo God wil!” waarop een van het gezelschap in dartelen overmoed antwoordde: „ik kom zeker, of God het wil, of niet!” Doch vreeselijk werden die overmoedige woorden gelogenstraff. Hij, die ze had geuit, werd den dag daarna door eene zoo hevige ziekte aangetast, dat hij reeds vóór den afgesproken tijd in het graf nederlag.

Waarlijk, indien LUYKENS gemoed nog eenigzins weifelde, naar welken kant over te slaan, het voorgevallene — altijd in de veronderstelling, dat het historisch is — ware voldoende geweest, om het piëtisme den doorslag te geven.

IV.

Aan de schets van LUYKENS jongelingsjaren door mij geteekend, had ik nog kunnen toevoegen, dat hij een hartstochtelijk minnaar was van goeden zang. We zagen reeds, hoe verrukt hij was door „de meer dan menschelijke stem” van zijne aanstaande Echtgenoot. Ook het fraaie stemgeluid van zekere „Juffer APPELONA PIJNBEGGS” bezielde zijne Muze, haar een heerlijk lofdichtje te wijden, waarop ik om den vorm nader terugkom.

Aan deze liefde voor den zang zal het wel toe te schrijven zijn, dat de meeste gedichten uit 's dichters jongelingsjaren *liederen* zijn, die naar toenmaals algemeen bekende „*voysen*”, bij elk lied aangegeven, gezongen werden.

Toen het aantal van LUYKENS gedichten tot een aanmerkelijk bundeltje was aangegroeid, besloot hij, aangemoedigd door het voorbeeld van ANTONIDES,¹⁾ wiens „*Bellona aan Bant*” zooveel opgang had gemaakt, de voortbrengselen zijner muze in het licht te geven. Dit geschiedde in het 22ste jaar zijns levens, derhalve in 1671, en wellicht nadat ANTONIDES zijn „*IJstroom*” uitgegeven had.

De titel luidde:

„*Joan Luykens Duytse Lier, drayende veel van de nieuwste, deftige en dartelende Toonen, bevad in tien Verdeelingen, en verciert met Kopere Platen. Nooyt voor dezen gedrukt. t'Amsterdam bij Jacobus Wagenaar, Boekverkooper, op de hoek van de Mol-steegh, in Descartes, 1671.*”

Van dezen eersten druk²⁾ sprak ik reeds blz. 10.

¹⁾ „2^e Inleiding op de D. L.”

²⁾ De 2^e druk verscheen in 1708 bij JAN TEN HOUTEN, Amsterdam; de 3^e in 1729 bij HENDRIK BOSCH, mede te Amsterdam; de 4^e in 1783 te 's Hage hiervoor staat verkeerdelijk „2^e druk.”

VAN VLOTEN bezorgde in 1860 de laatste uitgaaf, onder No. 72 van het „*Klassiek Letterkundig Pantheon*”, gedrukt bij ROELANTS, Schiedam. Deze uitgaaf is zeer incorrect. Vooreerst ontbreken er 6 van de 10 motto's benevens alle prentjes. Verder ontbreken het eerste gedichtje: „*de Liefde blust het leed enz.*” en „*Filiana kon ie 't minnen enz.*” re druk blz. 42. Bovendien heeft VAN VLOTEN boven sommige gedichten willekeurig gekozen opschriften geplaatst. Eindelijk is hij op gansch slordige wijze met de reeds op zich zelf zoo slordige spelling te werk gegaan.

Door zijne „*Duytse Lier*” heeft JOAN LUYKEN zich eene blijvende plaats in den rang der Nederlandsche letterkundigen verworven.

Bijna algemeen luidt dan ook het oordeel der meestbevoegde kunstrechters gunstig over het bundeltje poëzie, dat, hoewel klein van omvang, echter eene vrij groote verscheidenheid van stoffe bevat.

Laten wij, teneinde ons van de juistheid van dit oordeel te overtuigen, met eigen ooren naar de tonen luisteren, die de „*Duytse Lier*” ons „voordraayt.”

Bevallig ziet het boekske in zijn duodecimo-vorm er uit; bovendien is het met eenige symbolische plaatjes versierd. Volgens KRAMM ¹⁾ zijn deze vermoedelijk geëst door den „bekwamen graveur” M. COMANS, wiens naam ook voorkomt op de geëste titelplaat. De Heer VAN DER KELLEN deelde mij mede dat het overdrukken zijn van de prentjes in „DANIEL HEINSII *Nederduytsche Poëmata*.”

De dichter droeg zijne zangen in de eerste plaats op aan den Heere JOAN ANTONIDES. „*Groote geest*” — dus spreekt hij hem toe — „*de wijsheid, die uyt het eedel verstand stralende, op uw voorhoofd flikkert, verzekert, dewijl zij van ouds eene moeder der beleeftheid is, mij van UE. edelmoedigen aart wien het offer des armsten mensch zoo behagelijk is, als die van den grootsten Monarch der aarden.*”

„*Op deze kopere gront steunende, offer ik UE. mijne Duytse Lier vrijborstig op, opdat zij onder de bescherminge uwer name, daar de wrijtende Nijt voor schrikt, meer gezags en aanzien hebbe.*”

Op dezelfde wijze wordt deze winderige toespraak, die ons onwillekeurig aan een steltenlooper herinnert, voortgezet. Trouwens, het was er om te doen, den „grooten geest” gunstig te stemmen en vooral om diens naam als schild te doen dienen tegen de eventueele aanvallen van *Nil Volentibus arduum*, welks leden zich toen reeds eene Aristarchale macht in het hoogste ressort hadden aangematigd, doch in ANTONIDES een fellen bestrijder vonden. Om dit dubbele doel te bereiken was een ruim gebruik van den honingkwast gemaakt, een goed gekozen middel, dat zelden naliet op een dichter der zeventiende eeuw de gewenschte uitwerking te doen.

Dat LUYKEN zijn eersteling niet aan VONDEL, HUYGENS of een ander toen reeds bejaarden dichter opdroeg, zal wel hierin zijn grond hebben, dat hij den inhoud min strookend vond met hunne achtbaarheid en hunnen leeftijd.

Eene tweede Opdracht is gericht aan „*de brave Juffrouws*”, de „*beleeftde Zielen*” de „*Amstel-Nymphjes*”, de „*Allerschoonste Voorwerpzels der aarden*”, zooals zij beurtelings door onzen dichter betiteld worden, die zich hun „*allerminste Dienaar*” noemt.

In tegenstelling met die in de vorige is de taal in deze Opdracht oneindig beter, ja in den vollen zin des woords schilderachtig.

1) T. a. pl.

Wat nu den eigenlijken inhoud der „*Duytse Lier*“ betreft, is deze in „tien Verdeelingen“ gesplitst, alle voorzien van een motto, dat de hoofdgedachte der gedichtjes, in elke „Verdeeling“ voorkomende, uitdrukt. Onder elk motto is een allegorisch prentje aangebracht, dat in het eerst daaropvolgend gedichtje verklaard wordt. Alleen bij de „tiende Verdeeling“, die mengedichten bevat, ontbreekt het prentje.

Hoe groot de verscheidenheid is, die de inhoud der *Duytse Lier* ons aanbiedt, blijkt hieruit, dat de 64 stukjes, waaruit hij bestaat, onderwerpen bevatten uit de Erotische-, Romantische-, Idyllische- en Huiselijke- of Gelegenheids-poëzie, alsmede één Natuurdicht. Hiervan komt het leeuwendeel op de Erotische gedichten.

Wij zullen achtereenvolgens elk dezer rubrieken tot het voorwerp eener critische beschouwing maken en kiezen daarvan het eerst de Zedekundige Poëzie.

Van de acht gedichten, tot deze rubriek behoorende, hebben we een reeds gedeeltelijk leeren kennen¹⁾, datgene namelijk, waarin de dichter de vraag beantwoordt, „welke de beste kunst zij.“ Het mag vrij goed geslaagd heeten. De tegenstelling tusschen de bedriegelijke uitkomst der veelbelovende kunst van den Alchimist en den wezenlijken schat, dien „*Wellevens-kunst*“ doet vinden is met takt aangebracht.

*„Schoon d' Alchimist zijn doelwit raakt
En klink klaar goud van ijzer maakt,
En poeder schept voor alle qualen:
Zo is 't nochtans niet meer dan wint
Bij 't gene dat wel leven vindt,
Te weten God, in 's Hemels Zalen.²⁾“*

Vrij goed geslaagd is ook het bijschrift van het plaatje der zevende Afdeeling, waarop we Cupido, met de onafscheidelijke boog en pijlen gewapend, bezig vinden, het beeld der Eer onder den voet te trappen. Het bestaat uit acht zesvoetige strophen en schetst ons den minnegod als een betooverenden knaap, wiens „schoone leden echter een loozen bozen geest bedekken“, dien men reden heett te vreezen, want hij is onwederstaanbaar „en trappelt [menigmaal] de eer met voeten.“

Weinig letterkundige waarde daarentegen heeft het eerste gedichtje der achtste Afdeeling, waarin het onverstand van de Min wordt betreurd, die ondanks alle afschrikwekkende voorbeelden, zijn ouden gang blijft gaan.

De overige gedichten, tot deze rubriek behoorende, zijn in den trant van de *Zinnen en Minnebeelden* van Vader CATS; doch terwijl LUYKEN hier in meesterschap over den vorm CATS verre achter zich laat, staat hij, wat den inhoud betreft, beneden hem. Hebben LUYKENS zinnebeelden al niet het langdradige, taaie en gerekte van CATS' gedichten: zij worden bedorven door het valsch vernuft, door de smakeloosheid, die er in heerscht. In dit genre is onze dichter dan ook het zwakst.

¹⁾ Boven blz. 8.

²⁾ D. L., blz. 109.

Zoo wordt in de zesde Afdeeling het bekende zinnebeeld van den blinde, die den lamme draagt, door den dichter met weinig takt toegepast op het wederzijdsch hulpbetoon van man en vrouw!

Bij de vierde Afdeeling behoort een plaatje, dat ons drie minnegoodjes te zien geeft, alle even ijverig bezig aan de zuivelbereiding. Voorwaar een kostelijk werk voor Eros en zijn gevolg! Een der Onsterfelijken melkt eene koe. De andere — en dit is de echte Cupido — heeft zijn boog ter zijde gelegd om den karnstok te hanteeren, trots den besten boterboer, terwijl no. 3 aan het schenken is, denkkelijk van melk. Tot toepassing zegt de dichter:¹⁾

*„De varse melk, gestreeld uit volle prammen
Stremt door een stadiglijk geroer,
Tot geele boter, die de Boer
Ter marte vijlt, waar stedelinge op vlammen;
Zoo karnt, zoo roert de liefde in jonge harten,
Met hopen, duchten, zoet en zuur,
Het staag bewegen baart een vuur”, enz.*

De overige regels kunnen wij gerust achterwege laten. Ook is het onnoodig op te merken, dat 's dichters vergelijking smakeloos en door valsch vernuft ingegeven is.

Op het plaatje der vijfde Afdeeling zien we den gevleugelden Cupido bezig een tak op een boom te enten. Dit geeft den dichter aanleiding te zeggen:

*„Men plant en paart de groene boomen,
Men vult een kloofjen met een ent,
Het welig sap, dat samenrent,
Doet aangename vruchten komen.”²⁾*

Nu volgt de opnoeming van eenige boomen en van de vruchten, die men door enten eruit verkrijgen kan. Dan gaat de dichter aldus voort:

*„Maar een gepaarde en be-ente Maagd,
Die strijkt de praalkroon van hun allen”.³⁾*

Ziedaar de hoofdgedachte van dit stukje, dat niet minder dan het vorige door smakeloosheid en bovendien door platheid ontsierd wordt.

V.

Zeer voordeelig steekt tegen deze smakeloosheid de meestal zachte, smeltende toon, het innige gevoel der minnedichten af. Het is mij ondoenlijk ze hier alle een voor

¹⁾ D. L., blz. 37.

²⁾ D. L., blz. 44.

³⁾ Ald. blz. 45.

een te ontleden en te bespreken. Ik zal mij dus tot eenige der best geslaagde bepalen. Hiertoe behoort vooreerst het volgende ¹⁾:

*Een straal uit Leonoraas oogen,
Nog bruinder dan de diamant,
Stak door een heymelijk vermogen
Mijn jeugdig hart in lichten brand.*

*Blaas uyt, blaas uyt, ô Leonore!
Blaas uyt de vlam, die mij verteert;
Een vlam uyt uw gezicht geboore[n]
Gezicht dat Zon en Maan braveert.*

*Dan doe mij vrij al weder blaken,
Nu blus, nu blaak, nu blus weer uyt,
Tot dat ik aan het end zal raken,
Tot dat de dood mijn leven sluyt.*

*Of lust het u dat ik zal quijnen,
En smelten door dien zelve gloed,
Die Echo dē tot lucht verdwijnen,
Ontbeent, ontspiert, ont-leescht, ontbloed.*

*Och! lust u dat, dan hoor mij zingen,
Wat Nazo van Narcissus zong:
Hoe trotschen haren loon ontvingen;
Hoe straf altijd den hoogmoed dwong.*

*Narcissus was een schoone jongen,
Op 't jagen sneller dan de wint
Van Echo, die zich vond gedwongen
Tot liefde, laas! te veel bemind.*

*Nooit wou hij 't Nymphjes hette blusschen,
Verachting streckt haar pijn voor dank;
Nooyt wou hij haar tot troost eens kussen,
Dies smoltze en bleef niet dan een klank.*

*Een klank, die in de wilde plaatsen,
In bosch en bergen zich versteekt:
En niet en doet dan woorden kaatsen,
Wanneer der iemand zingt of spreekt.*

*Dit wou de goede hemel wreken,
Zij deed hem 's uchtens voor den daauw,
Zoo hij zich spiegelde in de beken,
Verlieven op zijn eigen schaduw.*

*Die liet hem dus elendig klagen:
O Minnaars-bosschen, zaagt gij ooyt
Een Vrijer zoo elendig plagen
Door liefde, als mij? 'k geloove nooyt.*

¹⁾ D. L., blz. 17 vlgg.

*Daar zijn geen bergen, die ons scheyden,
Geen bosschen; neen: niets anders als
Een weynig waters tusschen beyden
Belet mij, dat ik u omhals.*

*Och! kom er uyt, o puyk der knapen!
Veracht mij om uw schoonheid niet,
'k Ben me nog jong en wel geschapen,
De Nymphjes wenschen mij in 't riet.*

*De tranen dreven uyt zijn oogen,
Langs 't aanzicht, in de glazen beek,
Zoodat het water wierd bewogen
En hem zijn beeltenis ontweek.*

*Toen riep hij, als van hoop versteeken:
Waar vliet, waar vliet gij toch zoo snel?
Toef nog een weynig, hoor mij spreken.
Hoe zijt gij toch zoo wreed, zoo fel!*

*Verlaat mij niet, met voort te spoeden;
Laat ik (dewijl 't niet mag geschiën
Dat ik u raak) mijn lusten voeden
En vleijen met u slechts te zien.*

*Maar als hij 't beeld nu zag verdwenen
En dat het ook niet weder quam,
Begost hij deereijk te weenen,
Terwijl zijn jeugd een eynde nam.*

*Hij smolt als sneeuw in zonne-schijnen,
Zoo als hij lag op 't groene kruyt;
Men zag zijn schoonheid verdwijnen;
Hij stierf en blies het leven uyt.*

Boeiend is de trant, zoet en zangerig de toon, hier door den dichter aangeslagen, en zoo vol roerenden eenvoud is de voorstelling, dat zij onwillekeurig tot ons gemoed spreekt.

Niet minder lief is het volgende stukje, door HOFDIJK „een echt lied” en het schoonste uit den bundel genoemd. Het is in zesvoetige jamben geschreven met alliteratie en vierregelige strophen, waarvan hier de eerste twee volgen.

*Kom weste windje, dat de bladertjes doct beven,
En zieltjes zuchten helpt, als gij zoo naar en zacht,
Door duyzend telgies heen, komt fluisterende zweven,
En zoeltjes gonzen in het donk're bosch bij nacht,*

*Kom, neem mijn zuchten op uwe uytgespreyde wicken
En tuytze in Felaas oor (ó Fela! schoon van aard
En wit van deugden) en zeg, hoe Poolles voor het krieken
Des rooden dageraads om hare hofstee waart.)*

In de volgende strophen klaagt de verliefde Poolles over de Natuur, die hem vleugelen heeft onthouden. Gaarne ware hij een nachtegaal, om op den ypenboom voor Fela's „slaapkoets” gezeten, haar in haren slaap te „beoogen”, en de nijd pijnigt hem,

¹⁾ D. L., blz. 19.

wanneer hij het moet aanzien, hoe de ochtendzon door de glazen binnendringt en de lieve Fela, terwijl zij slaapt, een morgenkusje geeft.

Er is ontegenzeggelijk veel zangerigheid, veel innig gevoel in dit gedicht; toch is het niet het schoonste in dien trant. Veeleer zou ik met JONCKBLOET den lauwer toekennen aan het navolgende versje¹⁾, waarvoor zich HOOFT niet behoefde te schamen:

*Och Leliana! och al mijn goed.
Die mijn harte branden doet,
Door uw lonkjes,
Vol van vonkjes,
Vonkjes die van 't lodder oog
Quetsen, als pijltjes van een boog.*

*Schoone, waar schuyl je hier in 't groen?
'k Moet mij laven met een zoen,
Voor de tipjes
Van uw lipjes,
Lipjes, die als rooze-blaân,
Zijn met zoeten dauw belâân.*

*'t Rijzend zonnetjen gaat mij voor,
Wekt mijn lusjes, om zijn spoor
Na te reppen,
En te leppen
't Vochtjen van uw mondjen zoet,
Als hij 't van zijn Laura doet.*

*Nu dan mijn waarde, sla geluyt,
Steek uw hoofd ten groenten uyt;
Met dit wachten
Mijn gedachten
Raken in een diep gepeyns;
Lelienhalsjen, dat 's geen reyns.*

*Of hebt gij uyt boerterij
Voorgenomen, dat je mij
Wat zoudt quellen
En eens stellen
In een vuur van ongeduld?
'k Sweer, datje 't mij betalen zult.*

*Als ik je nu maar vinden kan,
Prille Nymph, zoo moet'jer an;
Honderd kusjes
Zijn mijn lusjes
Niet genoegzaam tot een wraak:
't Geld dan uw halsjen, mond en kaak.*

